

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФІНАНСОВОЇ ОЦІНКИ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ

Суспільний добробут в сучасних умовах належить до низки найбільш актуальних і фундаментальних проблем дослідження економічної теорії та практики. Це поняття використовується для характеристики стану індивідів та суспільства, якості їхнього життя. Відповідно до Цілей розвитку тисячоліття ООН [9] боротьба з бідністю і суспільний добробут стають орієнтирами економічних стратегій більшості країн світу. Зростання суспільного добробуту можна вважати метою функціонування економічного механізму, ознакою його розвитку, що є найбільш зрозумілою та бажаною як для окремих індивідів, так і для суспільства в цілому.

Питання вимірювання рівня суспільного добробуту є одним із найбільш дискусійних в економічній науці. Його вирішенням займалися такі зарубіжні вчені як А. Бергсон, Г. Далі, К. Ерроу, Н. Калдор, Дж. Коб, В. Нордхауз, Л. Осберг, А. Пігу, Дж. Ролз, П. Самуельсон, Дж. Тобін, Дж. Хікс та інші. Серед вітчизняних науковців до вказаної проблематики у своїх дослідженнях зверталися В. Андрущенко, О. Гордей, В. Єременко, Т. Кізима, Е. Лібанова, В. Мандибуря, Ю. Пасічник. Не дивлячись на значну увагу до наукових пошуків у цьому напрямку, недостатньо з'ясованими залишаються питання доцільності й можливості вимірювання неекономічних складових суспільного добробуту, використання інтегральних чи одиничних показників його оцінки, розробки універсальних підходів до співставлення рівнів суспільного розвитку у різних країнах.

Концептуальні ідеї щодо критеріїв оцінювання суспільного добробуту зустрічаються ще у працях представників класичної економічної теорії (А. Сміт, Й. фон Юсті), які ототожнювали його з багатством. Засновники теорії суспільного добробуту (В. Парето, А. Пігу) не виробили узгодженої позиції

щодо принципів та методології його вимірювання. Зокрема, В. Парето практично заперечував можливість оцінки добробуту населення за допомогою цифрових показників, вважаючи, що його сприйняття є індивідуальним для кожної особи [1, с. 540]. Водночас, вчений запропонував критерій оптимізації суспільного добробуту, відомий в сучасній науці як «оптимум Парето». Натомість А. Пігу вказував на можливість порівняння добробуту окремих індивідуумів і визначення на цій основі рівня економічного добробуту [8, с. 327]. Сучасні представники теорії суспільного добробуту схиляються до оцінювання рівня добробуту суспільства шляхом аналізу поточного стану й динаміки ВВП та нерівності розподілу багатства (доходів) [10, с. 6].

У зарубіжній економічній думці за межами теорії суспільного добробуту панують наукові погляди щодо ототожнення понять добробут, рівень та якість життя, використання універсальної методики їхньої оцінки, яка передбачає присуті вимірювання ступеня забезпеченості населення тими чи іншими благами та його впливу на рівень людського розвитку. При цьому для розрахунку використовуються ряд показників: скоригований ВВП («міра економічного добробуту»), індекс соціального розвитку, індекс людського розвитку та ін. Показник ВВП на душу населення, характеризуючи передусім рівень розвитку економіки країни, при його розрахунку за паритетом купівельної спроможності все ж дає узагальнене уявлення про рівень добробуту населення. Однак, така оцінка суспільного добробуту є сильно усередненою, оскільки такий його рівень може бути досягнутий за умови рівномірного розподілу економічних благ серед населення, що в умовах ринкової економіки не можливе. Тому нерідко науковці пропонують поєднувати його з іншими індикаторами, які б доповнювали методику оцінювання суспільного добробуту, враховуючи вплив на нього інших чинників.

Більшість економістів пострадянського простору також поділяють кількісний підхід до оцінювання суспільного добробуту, формулюючи власні варіанти набору показників для його розрахунку. Так, російські науковці В. Бочкарьова [2], Н. Римашевська [6] зараховують до ключових індикаторів

суспільного добробуту показники зайнятості, рівень доходів та нерівність їхнього розподілу між окремими групами населення, структуру споживання, показники здоров'я і освіти. Т. Гакаленко зазначає, що основними чинниками суспільного добробуту є темпи економічного зростання та нерівність у розподілі благ, а ключовими аспектами його визначення – рівень доходів та можливості його підвищення, а також наявність власності, використання якої може давати прибуток [3, с. 27]. При цьому вона пропонує для вимірювання добробуту застосовувати систему показників, які характеризують умови життєдіяльності населення, а саме: рівень купівельної спроможності населення, міру забезпеченості товарами тривалого користування, ступінь нерівності розподілу доходів населення, рівень бідності, наявність пропозиції якісних суспільних та ринкових благ [10, с. 7].

В Палехова доповнює методика оцінювання суспільного добробуту індексом купівельної спроможності. На її думку, якщо середньостатистичний індивід спроможний придбати менше одного набору прожиткового мінімуму – це вказує на стан зубожіння країни; якщо ж доходи дають можливість купити більше 4-х наборів прожиткового мінімуму, то у державі має місце високий рівень добробуту [7, с. 19]. Натомість О. Машкова стверджує, що в силу багатоплановості поняття «добробут населення» воно не може бути оцінене не тільки одним, але навіть групою показників. Вона зауважує, що із зростанням інтенсивності науково-технічного прогресу виявляється все більше аспектів соціального життя людей, які стають об'єктом державного регулювання і розширюють межі поняття «добробут» [5, с. 111]. Зважаючи на це, більшість економістів скептично оцінюють можливість розробки інтегрального показника суспільного добробуту.

Суспільний добробут вміщує в себе не тільки кількісні показники, але й якісні. Їхнє поєднання дає змогу сформулювати повноцінне уявлення про рівень суспільного добробуту, а не лише порівняти ступінь задоволення матеріальних потреб людей у різних країнах. Правильне розуміння та кількісне вимірювання рівня суспільного добробуту дає змогу краще оцінити динаміку розвитку

суспільства, результати діяльності уряду окремої країни та порівняти рівні розвитку країн світу. Зважаючи на це, у міжнародній практиці здійснюються спроби сформулювати перелік індикаторів для його оцінювання. Так, відповідно до звіту Комісії з питань вимірювання результатів економічної діяльності та економічного прогресу при його розрахунку передбачено аналіз дотримання матеріальних життєво-необхідних стандартів (дохід, споживання), показників освіти, охорони здоров'я, рівня задоволення особистих інтересів та захисту основних прав, рівня безпеки та ін. [13]. Для вимірювання різних аспектів суспільного добробуту зарубіжними дослідниками запропоновані інтегральні індикатори, а саме: «показник економічного добробуту» (MEW), «індекс збалансованого добробуту» (ISEW), індикатор справжнього прогресу (GPI) та інші [4].

В сучасних умовах науковці намагаються поєднувати різні підходи до оцінювання суспільного добробуту з метою більш повного відображення усіх реалій життя людини. Так, у 2005 році британським вченим Ф. Хуппертом та міжнародною неприбутковою організацією NEF було розроблено методику оцінювання «особистого й соціального добробуту», яка отримала назву Національні рахунки добробуту (National Accounts of Well-being). Вона передбачає вимірювання особистого добробуту (емоційного стану, задоволення життям, життєздатності, ін.), соціального добробуту (рівень сімейних стосунків, довіри та приналежності до певних соціальних груп), добробуту на роботі [12]. Іншим прикладом вдалого поєднання різних методик є визначення індексу щастя (The Happy Planet Index, HPI), який складається з таких основних компонентів: середньої очікуваної тривалості життя при народженні, рівня задоволення життям та системи показників екологічного чинника (ВВП на душу населення, викиди CO₂ на одну особу, щільність населення, структура економіки та ін.) [11].

Підсумовуючи результати нашого дослідження зауважимо, що вибір адекватної системи макроекономічних показників, яка б дала об'єктивно оцінити динаміку суспільного добробуту є надзвичайно складним завданням

[4]. Однак, їхній розрахунок відіграє роль інформаційного базису для коригування стратегічних і тактичних завдань економічної політики держави, а в глобальному масштабі – дає змогу зрозуміти й оцінити усю складність потреб людства та обрати правильний шлях розвитку економіки для задоволення інтересів суспільства.

Список використаних джерел

1. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / М. Блауг. – М.: Дело, 1994. – 720 с.
2. Бочкарева В. К. Интегральный показатель качества жизни / В. К. Бочкарева // Народонаселение. – 2001. – № 3. – С. 63–67.
3. Гакаленко Т. М. Трансформаційні процеси як фактор низького рівня добробуту населення України / Т. М. Гакаленко // Наукові записки НаУКМА. – Київ, 2005. – Т. 44. – С. 26–31.
4. Ігнатюк А.О. Методичні підходи до вимірювання розвитку суспільного добробуту / А. О. Ігнатюк // Економічний простір: зб. наук. праць Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. – 2010. – №34. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2010_34/Zmist/6PDF.pdf
5. Машкова О. Суспільно-географічний аналіз наукових підходів дослідження категорії «якість життя» / О. Машкова // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту імені М. Коцюбинського. Серія: Географія. – Вінниця, 2008 – Вип. 1. – С.108-114.
6. Народное благосостояние: Тенденции и перспективы / Отв. ред. Н. М. Римашевская, Л. А. Оников. – М.: Наука, 1992. – 255 с.
7. Палехова В. А. Макроекономіка: Навч. посібник. – 2-ге вид., доп. та перероб. / В. А. Палехова. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 304 с.
8. Пигу А. Экономическая теория благосостояния. В 2-х т.: Т.1 / Пер. с англ. / А. Пигу. – М.: Прогресс, 1985. – 512с.

9. Україна в 2015 році: Цілі розвитку тисячоліття, адаптовані для України // Програма розвитку ООН в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.undp.org.ua/ua/millennium-development-goals>
10. Фертікова Т. М. Добробут як фактор економічного зростання в національній економіці / Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки» / Т. М. Фертікова. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 20с.
11. Abdallah S. The Happy Planet Index 2.0. / S. Abdallah, S. Thompson, J. Michaelson, N. Marcs, N. Steuer // NEF. – 2009. – Jun. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.happyplanetindex.org/>.
12. Michaelson J. National Accounts of Well-Being: bringing the real wealth onto the balance sheet / J. Michaelson, S. Abdallah, N. Steuer, S. Thompson, N. Marcs // NEF. – 2009. – Jan. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nationalaccountsowellbeing.org/learn/download-report.html>
13. Stiglitz J. E. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress / J. E. Stiglitz, A. Sen, J.-P. Fitoussi // CMEPSP. – 2009. – September, 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf.